

Eşikte Duran Bir Kirpiyle Karşılaşmak: Geçişin Olanakları Üzerineⁱ

Derya AVCI DURSUN¹

¹ Res. Asst., Beykent University, Department of Sociology (ORCID ID: 0000-0001-9235-5893)

Özet

Bu makale, Ataköy'deki Karanfil Sokak'ta ve Validebağ Korusu'nu çevreleyen kalın duvarların dibinde -koru ya da bahçe ile taşıt yolu arasındaki eşikte- bir kirpiyle karşılaşmam sonucunda ortaya çıkmış ve kirpilerle birlikte yaşamın olanakları üzerine düşünmemle şekillenmiştir. Koruların ve yeşil alanların sakinleri olarak kirpiler, yoğun yapılaşmadan kaynaklanan titreşimlerin çoğalması, korunaklı alanlarda insan baskısının artması ve bu alanların betonlaştırılarak yapay yaşam alanlarına dönüştürülmesinden dolayı taşıt yollarının kenarlarında görünür hale gelmişlerdir. Kirpiyle insan karşılaşmalarının kirpilerin eyleme gücünü (*potentia agendi*) artıran olasılıklara dönüştürülmesini sağlayacak bir arada yaşama koşullarının geliştirilmesi, bu çalışmanın temel yönelimlerinden birini oluşturmaktadır. Bu anlamda kirpilerin varlığını görünür kılacak üç imkândan söz edeceğim: Poetik uzamda kirpilerin yeri, kirpilerin zamansal ve mekânsal dinamikleri, kirpi sokaklarıyla birlikte eşiklerin ihlâl edilmesi (iç-dış ayrımının sorgulanması). İlk olarak eşikteki deneyimleri tahayyül etmeyi sağlayan poetik uzamın, kirpilere yönelik şiddet içermeyen ve araçsallaştırmayan bir yaklaşım sunduğunu vurgulayacağım. İkinci olarak, kirpi ve insan karşılaşmalarının, kirpilerin kendilerine özgü ritimlerini ve dinamiklerini dikkate almayı gerektirdiğine değineceğim ve son olarak liminal hayvanlardan olan kirpilerin yerleşim alanlarına doğru çizdikleri güzergâhlarda karşılarına çıkan eşiklerin kaldırılmasına yönelik çabalardan biri olarak "Kirpi Sokağı Projesi"nin, içeri ve dışarı arasında kurulan ikiliklerin aşılmasına sağlayan bir imkân olduğunu öne süreceğim.

Anahtar Kelimeler: Kirpi, eşik, poetika, zamansal ve mekânsal dinamikler, kirpi sokakları.

Encountering a Hedgehog Standing on the Threshold: On the Possibilities of Crossing

Abstract

This article emerged as a result of my encounter with a hedgehog on Karanfil Street in Ataköy, at the foot of the thick walls surrounding the Validebağ Grove -at the threshold between the grove or garden and the driveway- and was shaped by my reflections on the possibilities of living with hedgehogs. As inhabitants of groves and green spaces, hedgehogs have become visible on the sides of roads due to increased vibrations caused by dense construction, increased human pressure on sheltered areas, and the concretization of these areas into artificial habitats. One of the main orientations of this article is to develop living together conditions that will enable human encounters with hedgehogs to be transformed into possibilities that increase the hedgehogs' power of action (*potentia agendi*). In this view, there are three ways to draw attention to the hedgehogs: the place of hedgehogs in poetic space, the temporal and spatial dynamisms of hedgehogs, transgression of thresholds with hedgehog streets (questioning of the inner-outer distinction). Firstly, I will emphasize that the poetic space that allows for imagining experiences at the threshold, offers a non-violent and non-instrumentalizing approach to hedgehogs. Secondly, I will point out that hedgehog-human encounters require consideration of hedgehogs' unique rhythms and dynamisms and finally, I will argue that the "Hedgehog Street Project", as one of the efforts to remove the thresholds that hedgehogs, which are as liminal animals, come across on the routes they draw towards the residential areas, is an opportunity to overcome the dualities established between inside and outside.

Keywords: Hedgehog, threshold, poetics, temporal and spatial dynamisms, hedgehog streets.

Corresponding Author / Sorumlu Yazar

Derya AVCI DURSUN

E-mail / E-posta

Res. Asst., Beykent University, Department of Sociology
deryadursun@beykent.edu.tr

Manuscript Received / Gönderim Tarihi

12.03.2023

Revised Manuscript Accepted / Kabul Tarihi

13.05.2023

To Cite This Article / Kaynak Göster

Avcı Dursun, D. (2023). Eşikte Duran Bir Kirpiyle Karşılaşmak: Geçişin Olanakları Üzerine, *ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters*, Vol. 17, 250-271.

Eşikte Duran Bir Kirpiyle Karşılaşmak: Geçişin Olanakları Üzerine

“Kirpiliğine bakmadan, şehirde yuvalandığı için yiğit;
bir gece, yuvasından çıkıp dünyayı öğrenmeye
kalktığı için de delice yürekli...”

Bilge Karasu, Göçmüş Kediler Bahçesi

GİRİŞ

Çalılıklara ya da ağaçlık alanlara ihtiyaç duyan kirpilerin yaşam alanları parklar, bahçeler, korular ve ormanlar olsa da taşıt yolları ve bu yolların kenarlarındaki yeşillikler de kentin labirentlerinde çoğunlukla geceleri gezinen kirpilerin güzergâhlarında yer almaktadır. İnsan yerleşim alanlarının kontrolsüz bir şekilde artması sonucunda kirpilerle insanlar arasındaki karşılaşmaların ve temasın çoğaldığını gözlemlemek olanaklıdır, fakat içine girmenin belirli bir daveti zorunlu kıldığı “çerçeve meskenler”in tel örgülerle ve duvarlarla çevrelenmiş olması, bu karşılaşmaların kirpilerin eyleme gücünü artıracak olasılıklara dönüşmesini engellemektedir. Bu nedenle içerisi-dışarı, konukluk-ev sahipliği, insan-hayvan gibi ikilikleri üreten eşikler üzerinde durmanın ilişkilerin, temasların ve kesişimlerin nasıl örüldüğüne dair yol gösterici olacağını düşünüyorum.

Okuyucu için bu çalışma kapsamında eşikin, hangi bağlamlarda kullanıldığının belirsiz kalmaması adına, iki farklı anlama geldiğini belirterek başlamak istiyorum. İlk olarak eşikte durmak, “liminal hayvan” kavramına gönderme yapmaktadır. Sue Donaldson ve Will Kymlicka'nın (2016) *Zoopolis* eserinde öne sürdüğü bu kavram, Latince'de eşik anlamına gelen *limen* kelimesinden türetilmiş ve ne evcil ne de yaban olan ve yerleşme hakkı verilmesi gereken hayvanlar için kullanılmıştır: “Bazen bizlerle yaşarlar çünkü insanlar geleneksel çevrelerini ele geçirmiş ya da çevrelemiş, onlara insan yerleşimine uyum sağlamaktan başka şans bırakmamıştır (...) liminal hayvanlar pek çok farklı rota kullanarak bizlerle yaşamaya gelirler” (s. 231). Her ne kadar yazarlar doğrudan liminal hayvanlardan biri olarak kirpilerden bahsetmese de izledikleri rotalar değiştiğinden ve kentsel alanlar onların yuvaları haline geldiğinden kirpilerin evcil ve yaban ikiliğine direnen liminal bir konumları olduğu görülmektedir. İnsanların dünyası ile yaban hayvanlarının dünyasını bütünüyle ayırmak olanaksızdır. Yaban hayvanlarının koruma zonlarınaⁱⁱ sıkıştırılması insan mekânı ile hayvan mekânının hiç kesişmediğini, etkileşime girmediğini ya da kesişmemesi gerektiğini öne sürmeyi beraberinde getirir. Oysaki adeta bir gezgin gibi ne içeriye ne de dışarıya ait olan kirpilerin eşikte duran (liminal) konumlarına uyumlu

bir yaşam alanı inşa etmenin yollarını aramak gerekmektedir. Eşikte durmanın ikinci anlamı ise, kategorik bir belirlenim olan liminalliğin zorunlu olarak doğurduğu arada kalma halidir. Yeşilliklerle beton zeminler arasında kalan ve tel örgülere sıkışan kirpilerin yaşadığı bu eşikte kalma deneyimi, onların görünmezliğini ve yersiz yurtsuzluğunu gözler önüne sermektedir.

Bu bağlamda, karşılaşmaların eyleme gücünü artıracak imkânlarla dönüştürülmesini sağlayacak ve “insan yapımı çevreler geliştirirken onların [liminal hayvanların] çıkarlarını da makul biçimde hesaba katma, onların özgürlüğünü ve otonomisini göz ardı etmeden tatbik edilebilecek pozitif destek biçimleri” (Donaldson & Kymlicka, 2016, s. 274) üretecek, eşikten geçmenin ve eşiği ihlâl etmenin üç farklı imkânından söz edeceğim. Bu imkânlar, kent yaşamındaki ikili karşıtlıkların sorgulanmasını sağlayacak ve kirpileri görünür kılmamanın mümkün koşullarından bazılarını tartışmaya açacaktır. Bu açıdan Pınar Karababa Demircan’ın da belirttiği gibi, “yeni bir kent hakkının tartışılması hayvanlar da dâhil üretim ilişkilerinde ötekileştirilmiş olanları görünür ve hak sahibi olarak yeniden tanımlamakla, kentli kimliğinin ve kent imgesinin üzerinde yükseldiği karşıtlıkları (yerli-yabancı/doğa-kent) sorgulayacak bir bakış açısı geliştirmekle mümkün olabilir” (2020, s. 248). Yeni bir kent hakkı olarak düşünülebilecek eşikten geçme deneyimini görünür kılan yerlerden biri olarak poetik uzam yalnızca bu deneyimin kendisini değil, aynı zamanda kirpilerin araçsal kılınmadan ve herhangi bir şiddete maruz bırakılmadan görünüşe çıkmalarını sağlamaktadır. Poetika, sanatı ve zanaatı içeren bir uzamı varsaydığından tarihsel, kültürel ve imgesel olarak şekillenen pratikleri kapsamakta; kirpilerin varlığı ve kendilerine özgü dinamikleri üzerine düşünmeyi olanaklı kılmakta ve eşikten geçmenin ilk uğrağı olarak kirpilere yönelik uygulanan kapatmalara karşı bir açıklık alanı sunmaktadır. Derrida’nın şiiir-kirpisi ve Bilge Karasu’nun korkusuz kirpisi, dışarıda kalmanın ve içeriye alınmamanın sonucunda eşikte duran kirpilere dikkat kesilmeyi ve sınırdaki duran hayvanlara yönelik iç-dış ikiliğini bir problem olarak ele almayı sağlamaktadır.

İkinci olarak, kirpilerin eşikten geçmelerinin zaruri olduğunu temellendirmek için birlikteliğe vurgu yapan kavrayışlara değineceğim, çünkü okuyucu neden kirpilerin yerleşim ve yaşam hakkı olmalı sorusunu sorduğunda buna cevap verebilecek bir bakış açısının sunulması gerektiğini düşünüyorum. Bu açıdan, kirpilerin de bedensel bir varoluşa sahip olduklarını, kendilerine özgü zamansal ve mekânsal dinamiklerle ve ritimlerle hareket ettiklerini ve kendilerini çevreleyen dünyanın parçası olan insanlarla ortak bir yaşamı paylaştıklarını ileri sürebilmem için bedenler-arasılığı öne çıkaran yaklaşımlardan hareket edeceğim.

Üçüncü olarak, kirpiler için belirlenebilecek bir içerinin ve dışarının muğlak olduğunu, onların ait oldukları yerleri belirlemenin zorluğunu ve kentin davetsiz misafirleri olmadıklarını göstermek için insandan başka olana kapatılmış “çerçeve meskenler”in kurduğu eşiklerden geçişleri sağlayacak sokakların, yolların ve tünellerin Kirpi Koruma Derneği’nin öne sürdüğü Kirpi Sokağı Projesi’nden ilhamla oluşturulabileceğini öne süreceğim. Kirpilerin eyleme gücünü azaltan tel örgülerle ve duvarlarla çevrelenen eşikler, koşulsuz bir davetin ya da davete gerek olmayan geçişlerin önündeki en büyük engellerdendir, çünkü kirpiler buralardan bir şekilde geçseler de bu yolculuk esnasında yara almamaları ya da ölmemeleri olanaklı gözükmemektedir.

KIRPI VE POETİKA: ÖNGÖRÜ SAHİBİ, KORUYUCU VE KORKUSUZ KIRPILAR ÜZERİNE

Kirpi ile insan karşılaşması neticesinde tarihsel, kültürel ve anlatsal olarak inşa edilen anlamların uzantıları son derece kapsamlıdır. Bu anlamların izini sürmek; yazınsal metinler, el yapımı ürünlerdeki figürler (mühür ve parfüm yağı şişesi [*aryballos*] gibi), *mythos*lar ve sanat yapıtlarındaki kirpi imgeleri aracılığıyla mümkün olmaktadır. Hem sanatı hem de zanaatı kucaklayan poetikanın, varolanın varlığını görünür kıldığı ve onu belirli bir özsel kalıba dökmeden açığa çıkardığı dikkate alındığında kirpilere dair aşağıda yer alan farklı izleklerin önemi ortaya çıkacaktır.

Farklı kültürlerle ait anlatılardaki kirpiler hem öngörü sahibi bilge hayvanlar hem de tehlikelere karşı insanları koruyan canlılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Finli bir araştırmacı olan Uno Harva’ya göre, “Buriyatlarda bir kirpi (ya da kirpi-adam) ateşin sırrını bulur ve insanlara verir” (akt. Roux, 2005, s. 132). Buriyatlardaki mitolojik anlatıda bilge olarak konumlanan kirpiler, Antik Yunan şairi Arkhilokhos’un dizilerinde de karşılığını bulur: “Tilki çok şey bilir, ama kirpi büyük, tek bir şey bilir” (akt. Warwick, 2014, s. 128). Kirpilerin tilkiler gibi çeşitli kurnazlıklara başvurmalarını gerektirmeyen bir bilgeliğe sahip olduklarını vurgulayan bu aforizma, *éχivoç*ların [*ekhin*os] tahminde bulunma yeteneklerine değinen Plutarkhos’ta da sürdürülür. Eski Yunanca’da hem kirpi hem de deniz kirpisi (deniz kestanesi) için kullanılan *ekhin*os kavramı metinlerde sıklıkla karşımıza çıkmasa da Plutarkhos’un *Moralia* başlığında toplanan denemelerinden birindeⁱⁱⁱ geçen *ekhin*osların, rüzgarları önceden tahmin ettikleri görülmektedir. Deniz kirpileri ise, fırtına ve dalganın yaklaştığını algıladıklarında hafifliklerinden

dolayı alabora olmamak veya denizin kabarmasıyla sürüklenip gitmemek için kendilerini küçük kayalara sabitletiler (Plutarch, 1957, s. 439). Görülmektedir ki farklı kültürlerde kirpilerin öngörü sahibi bilge varlıklar olduklarına yönelik bir anlayış vardır. Antik Mısır'da ise, yine olumlu bir anlam taşımakla birlikte koruyuculuğu ön plana çıkarmak amacıyla kullanılan kirpi temsilleri, kirpilerin insanları kötülüklerden koruyan canlılar olarak aktarılmasını sağlamıştır. Bu açıdan, Julia Clare Francis Hamilton'ın (2022) makalesi, kirpilerin Antik Mısır yaşamındaki özel konumunu gösteren tıbbi-büyü reçetelerine, mezar kabartmalarına ve adak nesnelindeki kirpi temsillerine odaklanarak koruyucu rollerini değerlendirmeye almakta ve onların insan yaşamındaki merkezi rolünün görülmesine katkı sunmaktadır. Ancak belki de poetik uzamın esas önemi, Bilge Karasu'dan ve Derrida'dan ilhamla, kirpilerin kendi deneyimlerine ve hayvanların insanlara bakışına odaklanmasıdır.

Kimi durumlarda yeşilliklerin dışına çıkan, eşikte duran ya da yeşil alanları bulunan sitelere girişi engellenen kirpiler için kentsel mekânların dönüşümüyle artan bu deneyimlerini Bilge Karasu *Korkusuz Kirpiye Övgü* öyküsünde şöyle aktarmıştır: “Ertesi gün, kirpiyi ansıdım. Kim bilir nerelerde çığnenmiş kalmıştır, dedim. Kim bilirdi gene de, bakarsın varmıştır da yuvasına” (2014, s. 65). Ardından kirpinin iç sesi duyulur: “Korkunun ne olduğunu öğrenmiştim artık. Neden korkulacağını da az çok kestirebilecek duruma gelmiştim. Bundan ötürü, bir çeşit korkusuzluk duyuyordum artık içimde. Ondan sonra bir yerlere gitmedim...bu arsada, bu arsanın çevresinde ölümü bekleyeceğim (...) burası benim yurdum” (A.g.e., 2014, s. 69). Bilge Karasu'nun bahsettiği korkusuz kirpinin bu yolculuğu kentsel mekânlardaki olası karşılaşmaları göstermekte ve liminal hayvanlardan biri olan kirpilere karşı kayıtsızlığa, onları yersizleştiren düzenlemelere ve görünmez kılan yaklaşımlara dikkat kesilmeyi sağlamaktadır. Bu anlamda karşılaşmaların yarattığı duygulanışlar üzerinden kirpilerin bu örüntü içindeki deneyimlerinin, araçların altında ezilmeden karşıdan karşıya geçmeyi ve tel örgülerin ardındaki yeşilliklere ulaşmayı içerdiğini söylemek mümkündür.

Bilge Karasu'nun korkusuz kirpisinin şehrin labirentlerinde dolaşırken verdiği mücadelenin bir benzeri de Jacques Derrida'nın şiir-kirpisinde karşımıza çıkmaktadır. Doğadan yalıtılmış olarak ele alınan kent yaşamı içinde sıkışıp kalmış kirpiler üzerine düşünen Derrida, onların görünmezliğini poetik uzamla bağlantı kurarak görünür kılmış ve *Şiir Nedir?* metninde kirpilerin yaşadığı aporetik deneyimi şiirin kendi üzerine kapanmasıyla ilişkilendirmiştir:

Şehir ve doğa arasında isimsizlik içinde yitip gitmiş bir yaratık olarak, hem herkesin bildiği hem de güvenilir, mutlak bir biçimde, hem biri hem de diğeri olan, içten ve dıştan sorumluluktan düşürülmüş ve azat edilmiş, ne biri ne de diğeri olan bir sır olarak, yola atılmış, kabuğuna, kendi içine yusyuvrak çekilmiş bir hayvan olarak (...) İşte tam da bu yüzden biri bu hayvanın, kirpinin, *istrice*'nin üzerine basıp öldürebilir, üzerinden bir taşıt geçebilir. Eğer sana bu dilekle, bu sorgu, bu dilekçe, bu demande (istek) ile (...) sana verilen zaman ve mekânı göz önünde bulundurarak, bu ekonomiyi izleyerek, ama aynı zamanda seni senden, seni kendinde oluşundan alıp dışarıya, ötekinin diline yönlendirmiş bu tehlikeye, imkânsız ya da geri çevrilmiş bir çeviri açısından gerekli ama ölüm gibi arzu edilen bir tehlikeye sürükleyen bir (karşıya) geçiş hazırlığında koşullara göre cevap verecek olursan, o zaman bütün bunların (...) şiirle alâkası ne? (Derrida, 2002, s. 14).

Tehlikeli bir otoyolda yürürken kendisini korumak için top haline gelen kirpilerle şiir arasında yakınlık kuran Derrida, felsefi bilgi ile poetik düşünmeye dair ayırım yaparak hayvan hakkında düşünmenin kaynağını felsefi ya da bilimsel bilgidен ziyade şiirden alabileceğini belirtmektedir (Derrida, 2008, s. 7), çünkü felsefi bilgi belirli bir bakış açısından hareket ederek iktidarsız görünen yeni bir iktidar alanı yaratma tehlikesini barındırabilir. Vinciane Despret'e göre, "Derrida'nın gerçek özgünlüğü, en açık biçimde yalnızca temsillerle ilgilenen felsefi oyunu *mükemmel bir şekilde* reddetmesinde yatar (...) Derrida, 'temsillerin' katı felsefi -veya epistemolojik- rejiminden kopuştan başka bir şey önermez" (2015, s. 92). *The Animal that Therefore I am [Öyleyse Olduğum Hayvan]* metninden yola çıkarak Derrida'nın kirpi üzerine fikirlerini yalnızca poetik olana dair metaforik bir yorumla hapsetmek yerine kirpiyle insan arasındaki karşılaşmalara ve kesişmelere doğru genişletmek ve insan aklının kurduğu tümel kategoriler yerine Despret'in dediği gibi "hayvanlarla düşünmek" (A.g.e., s. 96) gerekir. Bu nedenle, Alice'in kraliçenin kriket sahasındayken canlı kirpilerin kriket topu, canlı flamingoların ise oyun sopası olarak kullanılmasına şaşırarak flamingo ile kirpiye vuracağı sırada yüz yüze gelmesinden (Carroll, 2017, s. 67) hareket eden Derrida, odağını hayvanın insana bakışına kaydırır (Derrida, 2008, s. 7). Derrida'nın kirpiye dair düşüncelerini *Borderline Animal: Reflections on Derrida's Hedgehog [Sınır Hayvanı: Derrida'nın Kirpi Üzerine Düşünceleri]* başlıklı makalesinde tartışan Brian O'Keeffe, kirpinin sahip olduğu çeşitli niteliklerin metaforik bir değerlendirmenin konusu olarak ele alınmasından ziyade, "Derrida'nın küçük hayvanının yaşam, ölüm ve hayatta kalmayla ilgili önemli biyoteorik sorularla ne kadar bağlantılı olduğuna" ve bu soruların yalnızca insanlar için anlamı olmadığına odaklanmak gerektiğini belirtir (2020, s. 82). Böylece, kirpilerin eşikten geçmesinin, onu ihlâl etmesinin ve eşiksiz düşünmenin mümkün koşullarını gösteren poetik uzam başlangıç noktası olarak belirlendiğinde, var olanın varlığını

kapatmayan ve onu çerçevelemeyen bakış açılarını ortaya çıkarmak olanaklı hale gelmektedir. Poetik uzamın açtığı bu yoldan hareketle, insan öznesini merkeze koyan ve var olanların yaşam dünyasına bedensel katılımlarını dikkate almayan bakış açılarını yerinden edecek bir anlayışın ve düşünce modelinin geliştirilmesi, eşikten geçme fikrini destekleyecek yaklaşımlarla sağlanabilir.

KİRPİ VE KİRPİDEN BAŞKA OLANLARIN BİRLİKTELİKLERİ ÜZERİNE

Deleuze'ün (2000a, s. 19) Spinoza'dan ilhamla ortaya koyduğu duygulanış [*Lt. affectio, Fr. affection*] fikri, tahakküm kurucu bir özne anlayışı yerine insan-hayvan arasındaki ilişkiyi ve etkileşimi görünür kılmaktadır. Duygulanışın kendisi, kirpi ve insan bedeninin karışımı ve kesişimi olduğundan insan tarafından bir kirpinin bilinmesinin yolu kirpinin insan bedeni üzerindeki eyleminden yola çıkarak kavranabilir. Deleuze'ün (A.g.e., s. 27) Spinoza yorumundan hareketle bir kirpinin bedeninin neye muktedir olduğuna^{iv} ve yaşadığı iyi ve kötü karşılaşmalara dair düşünmek, anti-hiyerarşik bir dünya ve doğa kavrayışıyla bizi karşı karşıya getirir ve böyle bir anlayışta insandan başka olanlar belirli bir yargının, tanımın ve belirlenimin ötesinde konumlanırlar. İnsandan başka olan hayvanların insana bakışını sunmadığını ileri sürmek, yalnızca insanın merkez noktasından çevresine dağıttığı bir ilişkilene türünü doğurduğundan insana dair düşüncemiz de hep sınırlı kalacaktır. İnsan kirpiye bakar, ancak kirpi de insana bakar; kendimizde görmediğimiz bir şeyi belki de o görür. İnsan öznesinden yayılan bakışın çift yönlü bir kesişime dönüştürülmesi Spinoza'nın *Ethica*'da kötülük kanıtına verdiği cevap üzerinden düşünülebilir: “Şeylerin mükemmelliği doğalarına ve güçlerine göre değerlendirilmeli; şeyler insanın duyularına hitap ediyor ya da etmiyor diye ya da insanın doğasına yararlı ya da zararlı diye daha az mükemmel ya da daha çok mükemmel olarak değerlendirilemez” (Spinoza, 2018, s. 103).

Kirpilerin kendilerini savunmalarını ve yaşamda kalmalarını sağlayan dikenler, pek çok masalda kirpinin zarar veren bir canlı olarak yalnız kalmasına ve sonunda cezalandırılmasına sebep olur. Bedensel varoluşa sahip olan bir kirpinin kendi varlığını sürdürme çabasını (*conatus*) ve kendi olmağını ehlileştirilmesi gereken bir nitelik olarak aktarmak, her şeyden önce kirpinin eyleme gücünü azaltır ve muktedir olduğu şeylerin değiştirilmesini dayatır, çünkü bir kirpi de bir insan da dış bir neden işe karışmadıkça kendi varlığını sürdürme eğilimi gösterir. Bir kirpiyi

sopa ile rahatsız ettiğimizde kendisini top haline getirmesi ya da dikenleriyle korumaya çalışması bu çabadan kaynaklanır. Deleuze'e göre duygulanış "bir beden başka bir bedenle karışması ya da başka bir bedenin benim üzerimde bıraktığı iz" (2000a, s. 20) ise, kirpi bedeniyle insan bedeninin karşılaşması (*occursus*) sonucunda bedenlerin birbirleriyle karıştığından söz edilebilir. İnsanın hayvandan üstünlüğünü yerinden eden bu bakış açısı, bir kirpiyi bilmemizin yollarından birinin onun bizde bıraktığı duygulanışlar üzerinden olduğunu gösterir. Bedensel varoluşa sahip bir canlıyla karşılaşmak, ona dair duygulanış haritalarının çıkarılmasını beraberinde getirdiğinden "düşünen şeyin (*res cogitans*) bizzat kendisi tarafından her türlü kavranışını reddeden" (Deleuze, 2000a, s. 24-25) anti-Descartesçı bir anlayışın filizlenmesini sağlar. Kirpiler ve biz yapabilirliklerimizi gerçekleştirme olanağına sahibizdir, ancak yapabilirliklerimiz bakımından farklıyızdır. Kirpinin dikenlerini, verdiği zarar üzerinden tanımlamak yerine, onun bedenini muktedir olduğu şeyler bakımından ele almak, kirpiyi çevreleyen dünyayı ve kirpinin kendi zaman algısını ve mekânsallığını dikkate almayı gerektirir. Bir başka var olanın etkilenme gücünü arttırırken eyleme gücünü azalttığı için kirpinin dikenlerini "zararlı" olarak nitelemek güçtür. Bu nedenle kirpinin sabit bir özünden bahsetmek yerine onun dünyayla olan ilişkisini, bireyleşme sürecini ve tekilliğini göz ardı etmemek gerekir. Böyle bir bakış açısı hem var olanların kategorilere yerleştirilmesinden hem genel tanımlardan hem de farka olanak tanımayan yaklaşımlardan uzaklaşarak kentin kapılarının insandan başka olana da açılmasını sağlar. Son derece bulanık olan tür ya da cins mefhumları yerine farklı bedenlerin sahip olduğu duygulanışlar üzerinden muktedir olunan duyguların haritalarının serimlenmesi gerekir (Deleuze, 2000a, s. 28). O halde bir kirpi ile bir başka kirpinin de yapabilir olduğu şeyler anlamında bireyselleştiği söylenebilir.

Kirpiye dair türsel belirlenimlerden hareket edip onun dikenli ve memeli olduğuna işaret eden evrensel bir kavram ortaya koysak da bu sınırlamalardan taşan mekânsal ve zamansal dinamizmi gözden kaçırmamamız gerekir. Çevreleyen dünyalarımız farklı olsa da yaşadığımız dünyayı birlikte paylaştığımız var olanların sahip olduğumuz duyusallığın ya da hissetme yetisinin *a priori* formları olarak zamanı ve mekânı aynı şekilde barındırdığı yanılığına düşebiliriz. Kant'ın zamanı ve mekânı, hissetme yetisinin ya da duyusallığın *a priori* formları olarak insan zihninin dışında şeylerin kendisinde bulunan özellikler olarak ele almaması yalnızca temsillerine erişebildiğimiz kendinde-şeye ulaşmanın imkânsızlığını gösterir. Zamana ve mekâna ilişkin bu kavrayış değişikliği, hayvan davranışları üzerine çalışan biyolog Jakob Johann

von Uexküll'ün anın süresindeki farklılıktan yola çıkarak zamanın formunu insandan başka olan canlılara genişletmesi için bir dayanak noktası oluşturmuştur: “Canlı bir özne olmadan ne zaman ne de mekân olur” (Uexküll, 2010, s. 52). Kirpinin şemasında kavramdan yola çıkılsa da kirpinin zamansal ve mekânsal ritimlerinin zenginliğiyle ve üretkenliğiyle karşılaşılır ve üstelik bu ritimler kirpiler arasında da farklılık göstereceğinden her bir kirpinin üretim faaliyetiyle ortaya çıkan çeşitlilikler sonsuzca genişler. Ataköy’de karşılaştığım bir kirpiyi (Bkz. Resim 1) gördüğümde onu bir kirpi olarak tanımamı sağlayan şey, zaman ve mekân görümü belirli bir kavramın altına getirerek sentezleyebiliyor olmamdır.

Resim. 1.

Taşıt Yolunun Karşısındaki Yeşilliğe Ulaşan Bir Kirpi

*13.05.22 tarihinde saat 22.00’de İstanbul/Ataköy’deki
Karanfil Sokak*

Peki, hayvanları anlama yetimizin ürettiği “ölü” kavramlar üzerinden düşünmeseydik ne olurdu? Bu sorunun cevabı bir kaza sonucu hiçbir şeyi unutamayan ve sonsuz bir belleğe sahip olan Funes karakterinin deneyimini aktaran Borges anlatısında gizlidir. Borges’in *Funes el memorioso* [*Funes ve Sonsuz Bellek*] isimli anlatısında vurguladığı gibi, “Köpek cinsil simgesinin farklı boy ve biçimde birbirine benzemeyen bir sürü yarattığı kapsamasını anlamasının güçlüğüne yanısıra; saat üç on dörtte (profilden) gördüğü köpeğin, üçü çeyrek geçe (cepheden) gördüğü köpekle aynı adı taşıması onu rahatsız ediyordu” (Borges, 1992, s. 118). Gördüğü her şeyi tüm ayrıntısıyla hatırlayan Funes, farklı saatlerde gördüğü köpekler için farklı zamanlar ürettiğinden onların özdeşliğini sorgulamakta ve duyu verilerinden dolayı çocukluk içinde sunulan şeylerin sentezlenmesini sağlayamamaktadır. Funes’in hayal gücü yetisinin üretici faaliyetlerinden biri olan sentezlemeyi gerçekleştirememesi ve “bu bir köpektir” diyememesi onu tanımadığını

göstermektedir. Çeşitli perspektiflerden verili olan şeylerin çeşitliliğine rağmen tanıma kuralının işletilebilmesini sağlayan sentezdir; bir kirpinin şeması ise “üretim kuralına” gönderme yaptığı için duyusallık ve anlama yetisi arasındaki bağlantı şemalar söz konusu olduğunda ters istikâmette kurulmaktadır. Dolayısıyla bir şeyin nasıl üretileceği ve bu üretime dair kuralları verecek olan şeyin ne olduğu, kirpi kavramının içerdiği türsel belirlenimlerden hareketle türetilemez. “Saf a priori hayal gücü yetisinin bir ürünü” (Kant, 1998, A141/B181) olan şema, “bir üretim kuralıysa yalnızca ve yalnızca kavrama uygun bir mekân ve zaman belirlemektir...örümceğin şeması ağıdır ve ağı mekân ile zamanı işgal etme tarzıdır onun” (Deleuze, 2000b, s. 104-105). Kirpinin zamansal ve mekânsal ritimlerini, dinamiklerini, tavırlarını ve deneyimlerini dikkate almak, dünya-içindeki şeylerin insanın ritimlerinden ve dinamiklerinden farklı bir varoluşa sahip olduğunu gösterir. Böyle bir üretim kuralını işletebilmek için Funes’in deneyimlemesi gereken şey nedir? David E. Johnson, *Kant’s Dog [Kant’ın Köpeği]* makalesinde “Kant’ın köpeği neden ölüdür?”, diye sorarak hayal gücü yetisinin sentezleyebilmesi için deneyim nesnesi olarak şeylerin zamansal olarak belirlenmesi gerektiğini vurgular (2004, s. 28). Duyusallığın koşulu olan zamansal kavrayışımızı Funes gibi yitirmiş olsaydık, gördüğümüz şeyler her daim tekliklerinde verili olacak ve evrensel bir tanımın altına getirilemeyecekti. Bu nedenle Funes’in gördüğü köpekler şimdi ve burada, kanlı canlı olarak bulunurlar ve hiçbir kavramın altına getirilemezler.

Peki neden Funes’in kanlı canlı köpeğine ihtiyaç duyalım? Bu soru, insan öznesinin ürettiği bilgi yargısının epistemolojik zemininden ziyade tüm var olanların paylaştığı bir ortaklık anlamında ontolojik bir zemine doğru geçiş yaptığımızda cevaplanabilir. Bu da bizi doğrudan doğuma ve ten ontolojisine götürür. Merleau-Ponty, Derek Ryan’ın ifade ettiği gibi, “insanın ve hayvanın farklı özleri ve dünyaya erişim kabiliyetlerindeki farklılıklara dair Heideggerci dilden kesin bir biçimde” uzaklaşır ve “dünyanın eti bütün hayata açık olan ezeli bir bedenler-arasılığı tarif eder” (Ryan, 2019, s. 167). Dünyanın teni, kirpinin ve bizim farklı dünyalara sahip olsak da ve bu sınırdan hareketle varoluşumuzu sürdürsek de belirli bir ortaklık alanını paylaştığımızı ve doğumla beraber ortak bir yaşam formuna katıldığımızı gösterir: “Doğum, tüm deneyimlerimizin ilki, onların aşkınsal biçimidir. Fakat aynı zamanda doğum, şu gezegen üzerindeki herkesle paylaştığımız, kendi benliğimizi, evrim ağacındaki konumları fark etmeksizin diğer tüm canlılardan ayrılmaz kılan bir deneyimdir” (Coccia, 2022, s. 21). Bu açıdan ten, doğmakta ya da görünüşe çıkmakta olan varlığın bütününe kucaklamaktadır. Zeynep Direk’e

göre “ten, öncelikle varlığa katılmaya, ben’in ve başkasının farklı kapılardan da olsa ortak bir yaşama, varlığa giriyor olmamıza, deneyimlerimizin birbirine bağlanmasına gönderme yapar” (2021, s. 198).

Peki, paylaşılan dünyada ve farklı deneyimlerin kesişiminde kirpiye yer var mıdır? Kirpiler gececil olduğu için mi ya da dikenli olduğundan mı görünmezdir? Son yıllardaki yaygın söylemlerinden biri, kirpilerin şehirlerin sokaklarında görünür hale geldiği ve şehirlere akın ettiğiidir. Kuzey Ormanları Savunması’nın 2017 tarihli ve “Tahribat Hayvanların Bile Dengesini Bozdu; Şehre İnen Domuzlar, Tilkiler, Kirpiler...” başlıklı haberine göre, yeşil alanların ve ormanların yapılaşmaya açılmasıyla kirpilerin yaşam alanları daraltılmış ve inşaatların yarattığı titreşimlerden rahatsız olan kirpiler insanların yerleşim bölgelerine yönelmeye başlamıştır (Sargın, 2017). 2017 yılında çıkan bir diğer haberde ise, benzer şekilde titreşimlerin artmasına vurgu yapılmakta ve yeşil alanların azalmasından dolayı kirpilerin bahçeler ve ormanlar yerine sokaklarda görünür hale geldikleri belirtilmektedir (Hepşen, 2017). Bizler gibi şehrin parçası olan hayvanların mekânsal dinamizmine ve ritmine müdahale ederek onların nereye ait olduklarını belirlemek ve böyle bir yönelimden hareketle son derece daraltılmış yeşil alanları kapatma bölgeleri olarak inşa etmek, ben ve başkası arasındaki kesişime olanak tanımayan mutlak sınırlara davet çıkarmaktadır. Bu nedenle hayvanların eve hapsedilmemesi gerektiğini savunan görüşlere karşı hayvanlarla birlikte bir evi paylaşmanın insan ve hayvan arasındaki sınır üzerine düşünmeye olanak tanıdığını vurgulayan Derek Ryan’a göre, “evde bakılan hayvanlarla temasın insan hâkimiyetine dair düşüncelerimizi dönüştürebileceği yollara açık kalmak çok önemlidir” (2019, s. 137). Kirpiler koruma zonlarında bulunmalı, kediler ise evlerde yaşmalıdır ya da yaşamamalıdır gibi bir tutum içinde olan insanların belirli bir mekânı mesken tutmalarını öncelikli kılıp her var olanın ait olduğu yeri belirleme hakkını kendilerinde görmelerini sorgulamak gerekir. Öte yandan korunaklı alanlarda hayatını sürdüren evcil hayvanlardan farklı olarak öldürülen ve barınaklara hapsedilip çok zor koşullara terk edilen köpeklerin ve kedilerin de kirpiler gibi kentin sokaklarına ve yeşil alanlara uğramaması gerektiğini varsayan görüşlerin baskın olduğu ve hayvan itlafının yaygınlaştırıldığı dikkat çekmektedir. Nitekim artan bu uygulamalara karşı hayvan haklarını savunan sivil toplum örgütleri^v, suç duyurusu örnekleri hazırlayarak hayvan itlafları için başvurulacak makamların bilgisine ve itlaf dilekçe örneklerine yer vermektedir.

Kirpileri öldürmek ya da tel örgülerde sıkışıp ölmelerine sebep olmak yerine onlar için geçiş bölgeleri yaratmak ve eyleme güçlerini artıracak karşılaşmalara kapı aralamak olanaklı mıdır? İçerisi mi dışarıyı mı yoksa bu ikisinin kesiştiği yerler midir onların yuvaları? Bir kirpinin yuvası; sitelerin ve evlerin bahçeleri ve kendilerini gizlemelerini sağlayan taşların ya da toprakların altlarıysa bu bölgelere geçiş yapabilmelerini sağlayacak yollar/tüneller ve onlara ait sokaklar inşa etmek mümkün müdür? Taşıt yolu ile yuva olarak kullanılabilecek alanlar arasında sıkışıp kalmış olan kirpiler çoğunlukla eşiklerde durmaktadır. Ataköy’de karşılaştığım kirpi (Bkz. Şekil 1), öncelikle taşıt yolunun karşısına geçmiş, bir arabanın altında saklandıktan sonra yol kenarlarında bulunan otların yanında yürümüş ve ardından bahçeleri kapatmak için oluşturulan tel örgülerde sıkışıp kendisini zorlukla yeşilliklerin içine bırakmıştı. Onun bu yolculuğu esnasında varlığını sürdürme çabasıyla karşılaştığımda pek çok zorluğa göğüs gerdiğini fark etmiştim. Aslında hem gözlemlemek hem de gözetmek için peşinden gitmem onu son derece rahatsız etmişti, çünkü yanına yaklaştığımda kendisini fark ettirmemek için durma eğilimi göstermişti. Çevremdeki insanlarla birlikte yanından uzaklaştığımda ise, hızlıca tel örgülerin olduğu yere yönelip “davet edilmediği” yeşilliklere ulaşmaya çalışmıştı. Tel örgülere sıkıştığını görünce onu kurtarmak için itfaiye ekiplerini aramayı düşündüğüm esnada bu “korkusuz kirpinin” zor da olsa tel örgülerin ötesindeki yeşilliklere kendisini bıraktığını görmüştüm. Ardından ona veda ederek yanından uzaklaştım ve sonrasında aklıma şu soru geldi: Düşmanlık yerine konukseverliği -bir zamanlar ve belki de şimdi bize ait olmayanın sahipliğini içeren- yuvaya geçiş hatları kurarak nasıl inşa edebiliriz?

EŞİKTEN GEÇMENİN OLANAKLARI: İÇERİSİ VE DIŞARISI ÜZERİNE

Ayten Alkan “Hayvanları Dahil Eden Bir Şehir Kuramına Doğru” adlı makalesinde hayvanların “şehrin bu ‘insanın gönlüne göre’ dokusunda ya ‘istilacılar’ olarak, ya sınırları ihlâl eden varlıklar olarak (tilkiler, koyoteler, geyikler vd.) ya da kendilerine tahsis edilen sınırlandırılmış ve/veya ticarete konu olan alanlarda (petshop, hayvanat bahçesi, barınak, doğal yaşam alanları, ev içleri, avlular) kendilerine yer bulabildiklerini” belirtmektedir (2020, s. 48). Ayten Alkan’ın belirttiği sınırlandırılmış alanlardan biri olarak koruları düşünmemiz mümkündür. Korularda ekosistem üzerindeki insan baskısını azaltmak için koruma zonlarının oluşturulmasını yaban hayatını destekleme yönündeki önemli bir adım olarak gören *Validebağ Savunma Raporu*’na göre, üç farklı bölge belirlemek gerekmektedir: “insan kullanımına kapalı mutlak koruma zonu, kısmi

kullanıma izin verilen geçiş zonları ve insan kullanımına açık zonlar” (Validebağ Savunma Raporu, 2021, s. 15). Hem Doğan Kantarca'nın (2016) çalışmasına hem de *Validebağ Savunma Raporu'*na göre (2021), Validebağ Korusu'nu tahrip eden koşullar dikkate alındığında korunun sakinlerden olan kirpilere verilen zararlar; suların kirlenmesi, yapılaşmadan kaynaklı korunun çevresinin kuşatılması ve koruma zonlarının oluşturulmamasıyla ilişkilendirilebilir. Aynı zamanda kirpilerin geceleri gündüze göre daha iyi gördüğü, genellikle yuvalarından geceleri çıkarak beslendiği, titreşimlerden ve yüksek desibelli müzikten^{vi} son derece rahatsız olduğu dikkate alındığında zaman zaman korudan dışına çıkmaları anlaşılır hale gelir. Bunun yanında beslenme alışkanlıklarına yapılan müdahaleler de korunun sakinlerinin yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürmelerini engellemektedir.

Koru gibi sınırlandırılmış alanlardan çıkan kirpilerin kent yaşamındaki yerine dair tekrar düşündüğümüzde bir arada yaşamının koşullarını sorgulayabiliriz. Böylece, belirli türlerin yüceltilmesini ve dikkate alınmasını, güce sahip olmaları (Homeros'ta ormanın kralının aslan ve meşe ağacı olması), fayda sağlamaları (yenilebilir olma) ve insana yakın özellikler sergilemeleriyle (sarılma, ağlama vb.) ilişkilendirmekten ötede bir kavrayış geliştirebiliriz. Görünmez olmayı ve dikkate alınmamayı pek çok var olan birlikte paylaşmaktadır. Burada kastedilen hiyerarşik yapılanmadan doğan görünmezlik, yalnızca insanın hayvana bakışıyla sınırlı değildir, aynı zamanda insanın insana bakışıyla da bağlantılıdır. Pınar Karababa (2020), “Sınırlı Kamusalılık İçinde Görünmez Patikalar: Konya'da Kuşlar, Anıtlar ve Dışarıdakiler” başlıklı makalesinde bu hiyerarşinin yerliler ve mülteciler arasında da kurulduğundan söz etmektedir. Güvercinlerin ve kentteki diğer hayvanların su içebildiği havuzdan hareketle Konya'daki anıtın çevresindeki ilişkileri inceleyen Karababa, yerlilerin; satıcı çocuklar ve mültecilere göre daha yetkin konumlandığını, güvercinlerin de yerliye yakın bir konumda yer aldığını belirtir, çünkü anıtın içinde yer alan bir sûre, Suriyeli çocuklar ayaklarıyla basarak kirlettiği için devlet tarafından kaldırılmış, oysaki güvercinler su için diye havuz yapılmıştır (A.g.e., s. 252). Yalnızca bazı insanların görünür kılındığı bir alandan, hayvanların ve kirpilerin görünürlüğüne geçtiğimizde onların da sokakların, toprağın ve yeryüzünün bir parçası olduğunu anlamak için yaşamlarını nispeten daha az tehlikeye atacak bir çözüm önerisine ihtiyacımız olacaktır.

*İngiliz Kirpi Koruma Derneği'*nin farklı vakıflarla birlikte 2011 yılında başlattığı “Kirpi Sokağı Projesi”nin kentlerin içindeki koruların duvarlarında açılacak tüneller ve yollar vasıtasıyla kirpi popülasyonunun arttığı şehirlerde gerçekleştirilmesi ve tünellerin kapanmaması

için “kirpi yolu, tüneli” gibi tabelaların yerleştirilmesi oldukça önemlidir. Bu yollar (Bkz. Şekil 2) ve tüneller vasıtasıyla kurulan kirpi sokakları; yalnızca korulara geçişi değil, aynı zamanda kirpi gibi canlıların bahçelerin tel örgülerine sıkışmadan yeşilliklere geçmesini sağlayacaktır. Kentin sokaklarının kirpiler adına içinden çıkılması güç bir labirente dönüştüğü dikkate alındığında kirpilerin kötü karşılaşmalarını ve eyleme gücünü azaltacak durumları ortadan kaldırmanın yollarından birinin, “Kirpi Sokağı Projesi”nin hayata geçirilmesi olduğu görülecektir. Kirpilerin bahçelere kolaylıkla geçmesini sağlayan tüneller ve sokaklar, hayvanat bahçeleri gibi kapatma alanlarına karşı gösterilen mücadelenin de bir sonucudur, çünkü tel örgülerle çevrili bahçelere hayvanların girişleri engellenirken aynı zamanda hayvanat bahçelerinden de çıkışları engellenmektedir. Bu açıdan ya belirli bir alanın içinde ya da belirli bir alanın dışında kalmaktadırlar.

Resim. 2.

Kirpi Yolu^{vii}

Resim. 3.

Kirpi Geçiti^{viii}

John Berger'in *Hayvanlara Niçin Bakarız?* metninde bahsettiği yapay kapatma alanlarının yarattığı insan-hayvan temassızlığı, Ataköy'de karşılaştığım kirpiyle aramdaki etkileşimden ve onun çevresiyle kurduğu bağlantıdan oldukça farklıdır. Hayvanat bahçelerinde hayatını sürdüren canlıların, "içinde yaşadıkları [bu] mekân yapaydır. Bu yüzden o mekânın uç noktalarında toplanma eğilimindedirler. (O sınırların dışında gerçek bir mekân olabilir) (...) Her durumda çevre aldatıcıdır" (Berger, 2017, s. 50). Aldatıcı olmayan bir çevrede daha doğal bir iletişimin ve karşılaşmanın sürdürüldüğü mekânları çeşitli tüneller, sokaklar ve yollar vasıtasıyla dönüştürdüğümüzde kirpiler gerçekten eşikten geçmiş ya da tel örgülerle kapatılmış alanlarına davet edilmiş (!) olacak mıdır? Bu sorunun yanıtını ancak yeni bir soruda arayabiliriz: Eşik nedir? Derrida'nın ifadesiyle, "eşik demek 'daha değil' demektir. Eşik daha geçmediğimiz şey demektir" (1999, s. 22). Kirpiyi yabancı, insanı ise ev sahibi yapan yasanın doğurduğu eşiği ya da eşiğin doğurduğu yasayı ihlâl etmek mümkün müdür? Kant'ın konukseverlik anlayışı üzerine düşünen Derrida, konukluk hakkının antropolojik boyutu üzerine düşünerek konukseverliğin insandan başka olanlara doğru genişletip genişletilemeyeceğini sorgular:

Konukluk hakkı bir insan hakkıdır -ve bu bizim için şimdiden önemli bir sorunun habercisidir, yani konukluk hakkının antropolojik boyutu sorunu: İnsan olmayan, tanrısal olan, örneğin hayvansal olan, bitkisel olanla ilgili olarak konukluk hakkından söz edilebilir mi ve söz edilebilirse ne demek gerekir; tanrı gibi, hayvan gibi, bitki gibi (bu üç uzlaşım kategoriden yararlanırsak) öteki ya da yabancıyı ağırlamak -ya da onlar tarafından ağırlanmak- söz konusu olduğunda, konukseverlik göstermek gerekir mi ve bu durumda konukseverlik sözcüğü yerinde midir? (Derrida, 1999, s. 8-9).

Kirpinin bahçenin tel örgülerine vardığında düşman muamelesi görmeme hakkı var mıdır? Konukseverlik yasının zorunlu olarak içerdiği otorite, eşiğin başında beklemekte midir? Kirpileri, ihlâl edilen eşiklerin ardından ulaşılan yeşilliklere davet etmemiz olanaklı gözükmemektedir, çünkü bu yerlerin sahibi ve efendisi bizler değildir. Bu yeşillikler, yoldaşlıkların kökensel olarak kurulduğu yerler olduğundan daha en başından davet gerektirmezler. Davet etmek için öncelikle o alanın sahibi, efendisi olmak ve bunun üzerinden otorite kurmak gerekir: "Ev sahibi kendi dilinin yasını ve sözcüklere yüklediği anlamı, yani kendi kavramlarını dayatmakla başlama eğilimindedir" (Derrida, 1999, s. 16). Üstelik her konukluk aynı zamanda aşılama ve sınırlara işaret eder. Öte yandan sınırlandırılarak insanın mülkü haline gelmiş "çerçeve meskenlerin" varlığı aşikârken ve arada uçurumun olduğu mutlak sınırlar inşa edilmişken kökensel bir yoldaşlığı yeniden yakalamanın zorluğuyla karşılaşırız. Bahsi geçen "çerçeve meskenler" benden başka olanın koşulsuz bir şekilde

karşılanmasına olanak tanımaz. Bunun gerçekleşmesi için kirpi geçitlerine dair uyarı levhalarının (Bkz. Şekil 3) asılması ve kirpi yollarının ve sokaklarının oluşturulması gerekir. Bir varolanın bana doğru gelmesini, benim de ona doğru gitmemi sağlayacak kesişim noktalarının kurulması için insan sokaklarıyla kirpi sokaklarının farklarına rağmen bir bütünlük meydana getirmeleri ve ortaklık zemini inşa etmeleri beklenir. Bu nedenle gelmekte olanın koşulsuz bir şekilde karşılanması, kalın duvarlarla ya da yeşil tel örgülerle kapatılan kapıların yerinden sökülmesiyle ve eşğin ihlâl edilmesiyle sağlanabilir: “(...) ister göçmen, ister davetli yahut davetsiz ziyaretçi olsun; bir başka ülkenin vatandaşı ya da değil; insan, hayvan yahut tanrısal varlık, canlı ya da ölü, kadın veya erkek: her tür belirlemeden önce (...) her tür *kimlik tespitinden önce, gelen'e*” (Derrida, 2020, s. 69). Yaşadığımız evin çevresindeki bahçeye ya da yeşillığe gelen bir kirpinin koşulsuz bir şekilde karşılanması, onun davetsiz bir misafir olduğu anlamına gelmez. Aslında ne davet edilmiştir ne de misafirdir. Sadece çeşitli güzergâhlardan geçerek kendi zamansal ve mekânsal dinamizmini çeşitlendirmesine olanak tanınması anlamında taşıt yolundan yeşillığe geçişi engellenmediği için koşulsuz bir karşılamadan ziyade karşılaşmadan söz edilebilir, çünkü koşulsuz karşılama ya da ev sahipliği için karşılamamanın yapıldığı yere sahip olmak gerekir.

Peki, bahçe yerine eve gelirlerse? Evine girip mesaj getiren eşekarısıyla, başı döndüğü sırada ona yardımcı olan bir kediden bahseden Luce Irigaray “evlerinde, kendi bölgelerinde, yaşayan ve zaman zaman bana karşılıksız bir şekilde dostluklarını kanıtlamak için gelen hayvanları severim” demektedir (Irigaray, 2004, s. 198). Ancak hayvanların “kendi” yuvalarından “bizim” bahçemize/alanımıza/evimize doğru geldiğini düşünmek son derece yanıltıcıdır. Irigaray’ın bahsi geçen ifadesine gönderme yapan Judith Still, kendimizi ev sahibi olarak görmenin bir efendilik hareketi olduğunu düşünerek sahiplenme durumuna karşı temkinli olmak gerektiğini vurgular: “Irigaray’ın anımsattığı kuşlar, tavşanlar, sincaplar, kelebekler, kedi veya eşekarısı karşısında karaya veya havaya hangi anlamda sahibiz?” (2010, s. 239). Irigaray’ın deneyiminin bir benzerini bu yaz ben de yaşadım. Yaban arıları (sarıcalar) dördüncü katta bulunan evime sineklikler olmadığı için rahatlıkla girip çıktılar. Zaman zaman korksam da evin içinde gezinmelerine alışır hale gelmişim. Bir süre sonra seri bir şekilde evin belirli noktalarına yöneldiklerini fark edince mutfak rafına ve ayakkabı kutusunun içine topladıkları çamurlardan inşa ettikleri boru şeklinde yuvalar yaptıklarını gördüm. Burası benim yuvam mıydı gerçekten? Nasıl ki insan bedeni kendinden başka organizmaları barındırıyorsa insan yuvasıyla başka var olanların yuvasının da bir arada olması mümkün olamaz mıydı? Dünya-

içinde olmak bakımından bedenlerimiz bile -ister kirpinin ister insanın- bulunduğu çevreden bütünüyle bağımsız olmadığı için tam olarak bize ait değilken, evleri(mizi) ve bahçeleri(mizi) sınırların ötesindeki yerlerden özerk bir şekilde konumlandırmak ve kirpinin ait olduğu yerin içerisini ve dışarısını belirlemek son derece zor olacaktır. Bir kirpi için insan eliyle belirlenmiş yapay sınırların bir yaptırımı olmadığından konukseverlik yasalarını insan-hayvan ilişkisine uygulamak, mülkiyet hakkının hayvanlar tarafından da tanındığı yanlıgısını oluşturacaktır. Oysaki hava gibi, toprak gibi kendi bedenimiz de bütünüyle bize ait değildir. Michael Marder'a göre "kimi sindirim yolunun işlevlerine ve diğer organlara faydalı olan sayısız bakteri çeşidine ev sahipliği yapan insan bedeni, üzerinde egemenlik kurup sahiplendiğimiz ve titizlikle koruduğumuz bir kaleden ziyade, insan olan ve olmayan bileşenlerinden ibaret bir ekosistemdir" (2019, s. 58). Bedenimiz dahi insandan başka olanların mesken tuttuğu bir yerken toprağın üzerinden geçmek ya da doğada kendiliğinden çıkan otların arasından süzülme için herhangi bir davete gerek olmayacaktır, çünkü tüm canlılar halihazırda yeryüzünü mesken tutmakta ve onda birlikte ikamet etmektedir.

Kirpiler, kendi iç mekânlarından dış mekânlara doğru salınan birer gezgin konumunda olduklarından Flâneur gibi "kent'in labirent[ler]inde gezerek" (Benjamin, 1995, s. 130) içi dışarıya, caddelere, sokaklara taşımaktadır. Ancak bir yandan da kirpiler için bu labirentler, onların kendi iç mekânlarına dönüşmekte ve Bilge Karasu'nun kirpisinin deneyimlediği gibi şehrin labirentlerinden geçerek başlangıçtaki iç mekânları olan yuvalarına dönmeleri zorlaşmaktadır. Kapalı eşiklerin her daim açık kılınmasıyla yeni yuvalar keşfetmesi mümkün olabilir ve bu eşiklerin ihlâl edilmesiyle iç-dış arasındaki ayırım silikleşebilir ve birbirine karışabilir. İçerinin ve dışarının birbiri içine geçmesini ifade eden eşik ihlâlleri aynı zamanda kirpinin kendi dünyasıyla olan ilişkisini de anlamak için anahtar kavramlardan biridir. Deleuze'ün dediği gibi, "hayvan ya da herhangi bir şey hiçbir zaman dünyayla olan ilişkilerinden ayrı tutulamaz: İç yalnızca seçilmiş bir dış, dış ise yansıtılmış bir içtir; metabolizmaların, algıların, eylemlerin ve tepkilerin hızı ya da yavaşlığı, dünyada belli bir bireyi kurmak üzere birbirlerine zincirlenirler" (2019, s. 124). Kirpilerin toprağın içine açtıkları tüneller, dikenleriyle taşıdıkları yapraklarla yuva haline geldiğinden taşıt yollarının onlar için bir iç mekâna ya da yuvaya dönüşmesi mümkün olmaz. Bu nedenle, çitlerle ve tel örgülerle örülmüş bahçelerin ve kimi durumlarda evlerin insanlar, hayvanlar ve bitkiler için ortak bir iç mekân kurduğu ve paylaşılabilir alanlar olduğu üzerine tekrar düşünebiliriz.

SONUÇ

Kirpilerin eşikte durmasının iki anlamı olduğu, eşikten geçmelerinin ise üç imkânı görünür kıldığı görülmektedir. Donaldson ve Kymlicka tarafından öne sürülen “liminal hayvan” ifadesi her ne kadar kategorik bir kavramsallaştırma olsa da kirpilerin tel örgülerden geçmeye çalışırken yaşadıkları eşikte olma deneyimlerini ve arada-oluşlarını (ne yaban ne evcil) ifade edebilmek için tercih edilmiştir. Bu liminal oluş, öncelikle kirpilerin kendilerine has deneyimlerini dikkate almayı sağlamak ve bunun sonucunda onların yerleşim haklarının olduğunu vurgulamayı mümkün kılmaktadır. Kirpilerin eşikte durmasının ikinci anlamı ise, onların şehrin sokaklarındaki yolculukları esnasında önlerine çıkan ve geçişlerini engelleyen çitlerle ve tel örgülerle karşılaşmalarına işaret etmektedir. Bu açıdan bir sınır deneyim olarak eşikte oluş; aynı zamanda eşikten geçmenin mümkün yollarını açmaktadır. Eşik ihlâlleri, hayvanların ya da insanların duyusallığa ya da hissetme yetisine sahip olmaları bakımından ontolojik bir ortaklık yakalamaya işaret etmese de her canlının kendine has zamansal ve mekânsal bir dinamizmle ve hareketle dünyayı deneyimlediğini göstermeyi amaçlamıştır. Bilge Karasu'nun dediği gibi, korkusuz kirpilerle çevrilidir etrafımız ve onların devinimlerini ya da canlılığını bir hayvanat bahçesine kapatarak veya belirli alanlara girişlerini engelleyerek tüketmek mümkün değildir. Sadece bu canlılığın hangi koşullarda ve hangi mekânda gerçekleştiği önemlidir. Canlıların hem kendi aralarındaki etkileşimini ve karşılaşmalarını hem de birbirlerini dönüştürmelerini ve oluşturmalarını mümkün kılacak eşik ihlâlleri kesişim noktaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Haraway, “Yoldaş türler etkileşim içinde şekillenirler. Birbirlerini değiştirmekten fazlasını yaparlar; birbirlerini, kısmen de olsa oluştururlar” (2010, s. 241) diyerek bedenler-arasılıkla görünür kılınan kesişimin olanaklarını göstermiştir. Eşiğin ihlâl edilmesiyle sağlanan geçişler, ontolojik bir özdeşliğin ya da farkın gösterilmesini amaçlamaz. İnsan ve hayvan kesişimi de bu özdeşliğin tekrarlanması değildir. Aksine, görünüşe çıkmakta olanın ya da doğmakta olanın kendi varoluşunu sürdürmesini ve çevresiyle sınırlandırılmamış bir etkileşimde bulunmasını sağlamaktadır. Poetik uzamla, zamansal ve mekânsal dinamizmlerle ve kirpi sokaklarıyla düşünülen eşik ihlâllerine dair imkânlar, içeriği ve dışarıyı ayırıştırıcı ikilikler üzerinden kurulan sınırların muğlaklığını görünüşe çıkarırken insan ve kirpi yoldaşlığının şiddetsiz bir şekilde kurulabileceğini de göstermiş olmaktadır.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazar, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | The author has not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazar tarafından tek başına hazırlanmıştır. | This article was prepared by the author alone.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the author.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazar, makalenin tüm süreçlerinde ViraVerita E-Dergi'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde ViraVerita E-Dergi'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın ViraVerita E-Dergi'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The author declares that he complies with the scientific, ethical, and quotation rules of ViraVerita E-Journal in all processes of the paper and that he does not make any falsification of the data collected. In addition, he declares that ViraVerita E-Journal and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than ViraVerita E-Journal.

KAYNAKÇA

- Altan, A. (2020). Giriş: hayvanları dahil eden bir şehir kuramına doğru. A. Alkan (Der.), *Şehir ve Hayvan* (1. Baskı., s. 17-61) içinde. Patika Yayınları.
- Benjamin, W. (1995). *Pasajlar*. (2. Baskı). (A. Cemal, Çev.). Yapı Kredi Yayınları. (Özgün eser basım 1982).
- Berger, J. (2017). *Hayvanlara niçin bakarız?* (1. Baskı). (C. Çapan, Çev.). Delidolu Yayınevi. (Özgün eser basım 2009).
- Borges, J. L. (1992). *Gölgeye övgü* (2. Baskı). (M. H. Göle, Çev.). İletişim Yayınları. (Özgün eser basım 1969).
- Burgan, E. (2020). Kurban kaçış yolları: Değişen şehirler ve şehirlilikler arasında. A. Alkan (Der.), *Şehir ve Hayvan* (1. Baskı., s. 223-245) içinde. Patika Yayınları.
- Coccia, E. (2022). *Metamorfozlar* (1. Baskı). (A. Çakmakçı, Çev.). İş Bankası Yayınları. (Özgün eser basım 2020).
- Carroll, L. (2017). *Alice harikalar diyarında* (1. Baskı). (S. Ezber, Çev.). İş Bankası Yayınları. (Özgün eser basım 1865).
- Deleuze, G. (2019). *Spinoza: Pratik felsefe*. (3. Baskı). (A. Nahum, Çev.). Norgunk Yayıncılık. (Özgün eser basım 1981).
- Deleuze, G. (2000a). *Spinoza üzerine on bir ders* (1. Baskı). (U. Baker, Çev.). Öteki Yayınları.
- Deleuze, G. (2000b). *Kant üzerine dört ders*. (1. Baskı). (U. Baker, Çev.). Öteki Yayınları.
- Derrida, J. (1999). Konuksev (-er/-mez-)lik. Ö. Sözer ve F. Keskin (Haz. ve Çev.), *Pera Peras Poros* (1. Baskı., s. 7-37) içinde. İş Bankası Yayınları.
- Derrida, J. (2002). *Şiir nedir?* (1. Baskı). (A. Sarı ve M. A. Arslan, Çev.). Babil Yayınları. (Özgün eser basım 1989).
- Derrida, J. (2008). The animal that therefore i am (more to follow). (D. Wills, Çev.). M. L. Mallet (Ed.), *The Animal that Therefore I am* (1. Baskı., s. 1-52) içinde. Fordham University Press. (Özgün eser basım 2006).
- Derrida, J. (2020). *Konukseverlik üstüne*. (1. Baskı). (A. Sümer, Çev.). Metis Yayınları. (Özgün eser basım 1997).
- Despret, V. (2015). Why "I had not read Derrida": Often too close, always too far away. L. Mackenzie & S. Posthumus (Ed.), *French Thinking About Animals*. (1. Baskı., s. 91-105) içinde. Michigan State University Press.
- Direk, Z. (2021). *Çağdaş kıta felsefesi: Bergson'dan Derrida'ya* (1. Baskı). FOL.

- Donaldson, S. & Kymlicka, W. (2016). *Zoopolis: Hayvan haklarının siyasal kuramı*. (1. Baskı). (M. Yıldırım, Çev.). Koç üniversitesi Yayınları.
- Hamilton, J. C. F. (2022). Hedgehogs and hedgehog-head boats in Ancient Egyptian religion in the Late 3rd millennium BCE. *Arts*. 11 (1), 1-31.
<https://doi.org/10.3390/arts11010031>
- Haraway, D. J. (2010). Siborglardan yoldaş türlere: Teknobilimde akrabalığı yeniden şekillendirmek. G. Pular (Çev. ve Haz.), *Başka Yer*. (1. Baskı., 225-257) içinde. Metis Yayınları.
- HAYTAP. (2023). Hayvan itlafları ile ilgili başvurulacak makam. <https://www.haytap.org/tr/lafarla-gvale-nek-yazi>
- Hepşen, H. (2017, Ağustos 9). Bina inşaatları ve titreşimler kirpileri gün yüzüne çıkardı. *Habertürk*.
<https://www.haberturk.com/gundem/haber/1591782-bina-insaatlari-ve-titresimler-kirpileri-gun-yuzune-cikardi>
- Irigaray, L. (2004). Animal compassion. M. Calarco ve P. Atterton (Ed.), *Animal Philosophy: Essential Readings in Continental Thought*. (1. Baskı., 195-203) içinde. Continuum.
- Johnson, D. E. (2004). Kant's dog. *Diacritics*. 34 (1), 18-39.
<https://www.jstor.org/stable/3805829>
- Kant, I. (1998). *Critique of pure reason* (1. Baskı). P. Guyer ve A. W. Wood (Çev. ve Ed.), Cambridge University Press. (Özgün eser basım 1781).
- Kantarca, D. (2016). Ekolojik bir sistem olarak Validebağ Korusu raporu.
https://www.researchgate.net/publication/344218531_EKOLOJIK_BIR_SISTEM_OLARAK_VALIDEBAG_KO_RUSU
- Karababa, P. (2020). Sınırlı kamusalılık içinde görünmez patikalar: Konya'da kuşlar, anıtlar ve dışarıdakiler. A. Alkan (Der.), *Şehir ve Hayvan* (1. Baskı., s. 17-61) içinde. Patika Yayınları.
- Karababa Demircan, P. (2023). Merkezdeki insan kavramı ve hukukun sınırları üzerine yöntemsel bir tartışma. N. Bozok & A. Yılmaz & B. Kesgin (Haz.), *Antroposen'in İzleri: İnsanın Dünyayla İlişkisi Üzerine Tartışmalar* (1. Baskı., s. 39-65) içinde. Bağlam Yayınları.
- Karasu, B. (2014). Korkusuz kirpiye övgü. *Göçmüş Kediler Bahçesi* (11. Baskı., 57-73) içinde. Metis Yayınları.
- Marder, M. (2019). *Toz*. (1. Baskı). Ö. Karakaş (Çev.), İthaki Yayınları. (Özgün eser basım 2016).
- O'Keeffe, B. (2020). Borderline animal: Reflections on Derrida's hedgehog. J. R. D. Leo ve P. Hitchcock (Ed.), *Biotheory: Life and Death Under Capitalism* (1. Baskı., 80-103) içinde. Routledge.
- Plutarch. (1957). *Plutarch's Moralia XII*. (H. Cherness, Çev.). Harvard University Press.
<https://archive.org/detail/s/L406PlutarchMoraliaXII/page/438/mode/2up>.
- Roux, J. P. (2005). *Orta Asya'da kutsal bitkiler ve hayvanlar* (1. Baskı). (A. Kazancıgil ve L. Arslan, Çev.). Kabalci Yayınları. (Özgün eser basım 1966).
- Ryan, D. (2019). *Hayvan kuramı: Eleştirel bir giriş*. (1. Baskı). (A. Alkan, Çev.). İletişim Yayınları. (Özgün eser basım 2015).
- Sargın, D. (2017, Ağustos 19). Tahribat hayvanların bile dengesini bozdu; şehre inen domuzlar, tilkiler, kirpiler...*Kuzey Ormanları Savunması*. <https://kuzeyormanlari.org/2017/08/18/tahribat-hayvanlarin-bile-dengesini-bozdu-sehre-inen-domuzlar-tilkiler-kirpiler/>

Spinoza, B. D. (2018). *Ethica*. (6. Baskı). (Ç. Dürüşken, Çev.). ALFA. (Özgün eser basım 1677).

Still, J. (2010). *Derrida and hospitality: Theory and practice*. (1. Baskı). Edinburgh University Press.

Uexküll, J. V. (2010). *A foray into the worlds of animals and humans*. (1. Baskı). (J. D. O'Neil, Çev.). University of Minnesota Press. (Özgün eser basım 1940).

Validebağ Savunması. (2021). Validebağ Korusu Çevrimiçi Seminerler Dizisi Sonuç Raporu.

<https://s.gazeteduvar.com.tr/storage/files/documents/2021/06/17/validebagkitap13haziranweb-XFku.pdf>

Warwick, H. (2014). *Hedgehog*. (1. Baskı). Reaktion Books.

ⁱ Bu makaleyi, İstanbul Beykent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji (İngilizce) Bölümü'nün 27-28 Nisan 2022 tarihleri arasında düzenlediği "Sosyolojinin Gözünden İstanbul" sempozyumunda sunduğum "Validebağ Korusu'nun Eşiğindeki Kirpiler: Mesafe Koymanın Politik Anlamı" başlıklı bildirimini geliştirerek hazırladım.

ⁱⁱ Validebağ Korusu Çevrimiçi Seminerler Dizisi Sonuç Raporu'ndan yapılan alıntıda "koruma zonları" ifadesi kullanıldığı için metin içinde kavramsal tutarlılığı sağlamak adına bölge yerine "zon" kavramını kullanmayı tercih ettim.

ⁱⁱⁱ Bahsi geçen denemenin adı, *Plutarch's Moralia XII'* da bulunan *Πότερα τῶν ζώων φρονιμώτερα τὰ χερσαία ἢ τὰ ἔνυδρα'* dır [*Whether Land or Sea Animals are Cleverer*].

^{iv} Ezgi Burgan, Ferdinand isimli bir boğanın kaçış hikâyesini konu ederek Deleuze'ün Spinoza yorumundan hareketle bir beden nelerle muktedir olduğunu sorgulamış ve türler arası dostluğa dayanan yeni bir insan-hayvan-şehir ilişkisi inşa etmenin yollarını aramıştır. Hayvan özgürleşmesinin bir imkânı olarak gördüğü yaylanın yalnızca insan değil, aynı zamanda hayvan coğrafyası olarak ele alınmasının mümkün olduğunu belirtmiştir: "Yaylanın imkânı belki 'kaçan boğa'nın hayatını kurtarmak değil; ancak onu yalnızca 'et' olarak ve insanı da yalnızca onu 'tüketen' olarak tanımlayan başkaldırışı perspektifin dışındaki karşılaşmaları ihtiva etmesi olabilir" (Burgan, 2020, s. 244).

^v Bkz. <https://www.haytap.org/tr/laflarla-gvale-nek-yazi>

^{vi} Validebağ Savunması'nın raporuna göre, Validebağ Korusu'nun içindeki Adile Sultan Kasrı'nın etrafında ve koru içindeki çeşitli mekânlarda düğünler ve toplantılar olduğundan yüksek desibelli müzik yayını yapılmakta ve yaban hayatı bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (2021, s. 26).

^{vii} Hedgehog Street. <https://www.hedgehogstreet.org/> adresinden 05.05.22 tarihinde alınmıştır.

^{viii} Hedgehog Street. <https://www.hedgehogstreet.org/> adresinden 05.05.22 tarihinde alınmıştır.